

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINIS- TERNEK A KÖZOKTATÁS ÁLLAPOTÁRÓL SZÓLÓ TI- ZEDIK JELENTÉSE 187⁹₈₀—188⁰₁.

A közoktatási ministernek e jelentése tartamára és beosztására a megelőzőktől nem tér el; anynyiban terjedelme-
sebb, mert ez a tizedik ily jelentés levén, az 1. szakaszban a
népoktatást illetőleg érdekes visszapillantás foglaltatik az első
és utolsó év eredményeinek számszerűnti összehasonlításában.
Ez összehasonlítás és számok ékesen hirdetik népoktatásunk
ügyének örvendetes haladását.

Mig ugyanis 1869-ben 1598 oly község volt hazánkban,
melyben nem volt iskola; az 1880. évben csak 274 ily község
volt; a népiskolák száma 2026-tal szaporodott; 3872 tanítóval
több van, mint 10 év előtt volt; az iskolák fentartására
6.297,026 forinttal fordítottatott több, mint az első évben, s bár
a tankötelesek száma 187,251-el apadott, mégis tényleg
467,577 gyermekkel több járt iskolába, mint az 1869. évben.

Az iskolák jellegét illetőleg kiválóan tanulságosnak tart-
juk a jelentés 11. lapján közölt kimutatást, mely szerint ál-
lami jellegű iskola 1869-ben egy sem volt, most van 266; köz-
ségi 1190-nel van több, mint 1869-ben; a róm. kath. iskolák
száma 194-el, a gr. kath. és gör. keletieké (ó-hit) iskolák szá-
ma együtt 365-el gyarapodott, az ágostai hitvallásuaké pedig
46-al; ellenben a helv. hitvallásu felekezeteké 128-al, az uni-
táriusoké 35-tel apadott.

A ministeri jelentés szerint e két utóbbi felekezet isko-
lai számának apadása abból magyarázandó, mert e felekezetek,
kivált az ország erdélyi részében, oly helységekbén, melyek-
ben állami vagy községi iskola állittatott, felekezeti iskoláikat
megszüntették és a gyermekeket a községi vagy állami isko-
lába utasították.

Részünkről a mennyire helyeseljük azt, hogy kizárólag
magyar jellemű felekezetek készséggel csatlakoznak a törvény
álltal teremtettt viszonyokhoz, épen annyira sajnáljuk a parti-
cunarismus, nemzeti féltékenykedés sugallatából keletkező ro-
mán-rác, német-tót iskolák gyarapodását, mely gyarapodás,
ha ez iskolák silány voltát az életből és tapasztalatból nem
ismernők és a jelen jelentésből nem látnók, valósággal aggód-
nák e jelenségen; másfelől a jelentésből — 15 lap — nem lát-
nók, hogy a tisztán magyarajku iskolák száma 1523-mal sza-
porodott.

A népiskoláknak az illető évre vonatkozó viszonyait meggyéknként (17—149.) lap) ismerteti a jelentés; a részletes ismertetés után a magyar ázó jegyzetek következnek, melyekben az előbbiek rendén számokban felmutatott eredményeket világítja meg a 150—192. lapokon meggyéknként.

Tanulságos része ez a jelentésnek, legalább annak kellene lenni. Részünkről feleslegesnek tartjuk azon számviszonyoknak ismertetését, melyeket a megelőző részletes s a következő összeset táblázatok úgy is eléggé feltüntetnek. Hogy a tanítás eredménye igazságosabban legyen méltatva, azt is számokban tünteti fel a jelentés, hogy, miként a miniszter megjegyzi, ne egyéni vélemény után hozassék az ítélet.

De ebben csalódik a miniszter, hiszen a számviszonyokat csak a szóbeli jelentések nyomán lehet megállítani. Részünkről nemcsak hogy helytelenek nem tartjuk, de a dolog természetéből folyó szükségességnek ismerjük, hogy a miniszter hitelt adjon a végrehajtó közegek — a tan- és iskolafelügyelők — azon jelentéseinek, melyeket az iskoláknak munkálkodásáról, életéről általán számokban ki nem fejezhető viszonyairól tesznek.

Tagadhatlan ugyan, hogy történhetnek és történnek is gyanús dolgok. A méltatás szerint ugyanis a törvény által rendelt tantárgyak az iskolák nagyobb részében nem taníttatnak, nem is volna helyes; míg a fővárosban az iskolák 11%-ában taníttatik minden tantárgy, addig a brassómegyei tanfelügyelő azt írja, hogy a megyében 90%-ban, a mi hihetetlen.

Örömmel látjuk, hogy unitárius vallásközösségünk népiszkolái a részletes ismertetés szerint jó eredményt mutattak fel.

A táblás kimutatás szerint volt állami iskola 266, községi 1669, felekezeti 13,722, magán 167. A megelőző évhez képest gyarapodás: az állami iskoláknál 109, a községeknél 131, a felekezetiéknél 34. A magán iskolák száma a zúgiskolák bezárása következtében 71-el apadott.

A III. tábla tanúsítása szerint a tankötelesek közül iskolába járt a 2,097,490 tanköteles közül 1,619,692, nem járt iskolába 477,798 gyermek. A tényleg iskolába járók közt az előbbi évhez képest 25,111 apadás jelezte.

E kimutatásban be levén foglalva az ismétlődő iskolába járó köteles növendékek számai a nem járók közé, ezek szolgáltatják a nagyobb contingenszt.

A növendékeknek vallás szerint való kimutatására vonatkozó rovat 6705 unitárius növendéket tüntet fel. Szép eredmény, ha a Pest-Pilis megyében feltett 87 növendék talán nazarénus is.

Nemzetiség szerint magyar 787,587 gyermek volt, a szerbet kivéve mindenik nemzetiségből kevesebb növendék járt, mint a megelőző évben.

Az illetőknek magoknak megnyugtatóra szolgálhat, hogy az ország nyelvén több iskolában kezdenek tanítani, mint ez

előtt; a német, román, tót és szerb tannyelvű iskolák száma apad. Azonban a kétnyelvű iskoláké is meglehetősen, sőt van 102 háromnyelvű iskola is, a mi képtelenség.

A szorgalmi viszonyokat feltüntető táblás kimutatást (VI. tábla) a részletes méltatás után feleslegesnek is tartjuk egyfelől, mert a rovatok — kiknek volt tankönyvök stb, oly határozatlanok, hogy azokat biztosan rovatba szedni alig lehet, másfelől, mert kevés lényeges hasznát látjuk, azt biztosan állíthatjuk, hogy az a munka, mely 14,801.385 félnapi mulasztás kiszámítására fordítottatott, épen nincs arányban a konstatált tény tanulságos voltával. Sajnálattal látjuk, hogy még most is 12,298 gyermek léphet úgy ki az iskolából, hogy csak olvasni tudjon.

A VIII. IX. X. és XIII. táblákat is olyanoknak tartjuk, a melyek mind amellet, hogy nagy munkába és nagy költségbe kerültek, de mivel aprólékos csekélységek, az ügy érdemére kevés jelentőséggel bírnak.

A XI. és XII. táblák a népiskolák pénzviszonyait tüntetik fel, e szerint az iskolák bevétele 10,057,149 frt, melyből a tandíj 1,392,327 frtot tett ki. A. E. két táblából örvendetes haladás tűnik ki. A kiadásokból egy gyermekre 6 frt 40 kr. esik.

A XIV. táblázat az 1879. évvel való, az előszóban jelzett összehasonlítást mutatja a tanköteles, iskolába járó gyermekek, valamint az iskolák számára, a tanítók létszámára, javadalmazására és az iskolák jövedelmére nézve. E rovatok közül csak a tankötelesek és tényleg iskolába járók rovatában mutatkozik csökkenés, egyebekben mindenütt jelentékeny gyarapodás.

Felesleges munkának és költségnek tartjuk a XVI. táblát is, melyben az a 2150 község van név szerint elészámlálva, melyekben nincs iskola. Az ilyen 274 községben a gyermekek épen nem részesülnek oktatásban, a többiből más helységekbeli iskolákba járnak.

A felső népiskolák száma a múlt évi, a növendékek száma 3541, a múlt évihez képest 68 gyarapodás. A tanulók számából az erdélyi szász városokban és nagyobb községekben 1052 növendék van.

Polgári iskola van 101, tehát héttel több, mint a megelőző évben. A polgári iskolák 8450 népességéhez a fővárosi állami és községi 9 ily iskola 1312 növendéket szolgáltat.

A két utóbbi fajtájú iskola a közoktatási kormány kiváló figyelmében részesült, összesen 276,901 frt adatott ki reájok, az előirányzott összegnél 31,901 frt 69 krajczárral töbe.

Kiváló kegyben és méltatásban részesült a fővárosi felsőbb leányiskola, melynek tanterve ezuttal is egészen közölve van. A 341 tanuló leány növendék közül 140 keresztény, 201 mózesvallású, ez intézet évi kiadása 45,490 frt, melyből 26160

forint az állam pénztárából fedeztetett. Sajnálom, hogy a kolozsvári egyetem kiadásait nem hozza a jelentés; érdekes lenne az összehasonlítás.

A képezdek ügye a mult évihez képest nem sokat változott; csak növendékek számában mutatkozik némi ingadozás. Az állami képezdekben a növendékek száma 81-el apadott, ellenben a felekezeti képezdekben 30-al szaporodott.

A kisededóvó intézetek is fel vannak véve; számuk ezeknek is szaporodott, van jelenleg 278. Az állam 15883 forintot költött az ily intézetekre, a költség egyharmada a fővárosi óvodákra fordított.

Kiválóan ipari oktatásra szolgáló intézet a fővárosi középipartanodán kívül van 12 egyletnek 27 tanműhelye, egy árucsernok, képeztetett ezekben 784 rendes és 201 rendkívüli növendék; az állam pénztárából ez oktatásra 40,871 frt fordított.

Egy új szám is fordul elé a jelentésben: az elemi oktatással foglalkozó tanintézetek iparbeli foglalkozása, hol meggyéknént vannak felmutatva, hogy melyik iskolában minő kézművet tanítanak. Nem tudjuk meghatározni nevensünk-e a rovatban előforduló stereotyp szalmafonás, lombfűrészelés, kosárfonás, kefekötésen, vagy boszankodjunk a sok ámitáson, melyben a pesti képezdek tündökölnek 8—10 különböző mesterségeikkel. Az ámitás annyira megy, hogy egészen új mesterségeket is fedeznek fel. Hátszezen például szalmafonás meg kosárfötés mellett a blakvágást tanítanak. Ohajtanók, hogy ily nevetséges dolog, minő a népiskolákban mesterségek tanítása, ne vitessék világ eleibe. Bár csak az illetők kimutatásból látnák meg szemeikkel, minő sületlenség az egész ügy.

Az országos tanítói nyugdíj-alap összes bevétele az 1876. évben 648,005 frt volt. A kiadásokat, valamint a tőkének az év végéveli állását laikus voltunkkal a számok halmozából nem birjuk kiböngészni.

Nyugdíjúl és segedelmul kiadatott:

Tanítók nyugdíjára	2500 frt — kr.
pótlékúl	911 frt 67 kr.
Nyugdíjazott özvegyeknek .	21144 frt — kr.
Gyámolt árváknak	13241 frt 84 kr.
Végkielégítésül	2243 frt — kr.

A kiszolgáltattott segély . 40040 frt 51 kr.

A II. szakasz a gymnasiumok viszonyait tárgyalja, a nemprotestans gymnasiumokban a 8 tankerületben a tanulók száma 21965, a mult évihez képest 428 gyarapodás.

Érettségi vizsgára állott 1096; megbukott 145.

A protestáns és görögkeleti gymnasiumokban volt alkalmazva 724 tanító; tanuló volt 11693; érettségi vizsgát tett 885, megbukott 109. Igen nagy százalék.

A gymnasiumok körül e jelentés szerint semmi újabb intézkedés sem történt, hivatkozunk a legutóbbi jelentésre tett észrevételeinkre. (Ker. Magvető XVI. kötet 47 lap.)

A reál-iskolákban a növendékek száma volt 5044, a múlt évihez képest apadás 333, érettségi vizsgára állott 262; bukott 50.

A jelentés többi része a felsőbb intézeteket emberbaráti és közművelődési intézményeket tárgyalja, szokott terjedelemben.

K. A.